

הדמב"ן הק'

עם ביאור מעשה השב

נערך מתוך השיעורים בספרה"ק דמב"ן,
הנמסרים מדי שבת בשבתו

פרשת בשלח

שנת תשפ"ד

וַיְהִי בַשִּׁלַח פְּרַעֲהָ אֶת הָעָם וְלֹא נָחַם אֱלֹקִים דְּרַךְ אֶרֶץ פְּלִשְׁתִּים כִּי קָרֹב הוּא כִּי אָמַר אֱלֹקִים פֶּן יִנָּחֵם הָעָם בְּרֵאוֹתָם מִלַּחְמָה וְשָׁבוּ מִצְרִימָה: (פרק יג פסוק יז)

כי קרוב הוא. ונח לשוב בראותו הדרך למצרים, ומדרכי אנגדה יש הרבה. לשון רש"י. וגם הוא דעת רבי אברהם, כי טעם 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים' בעבור 'כי קרוב הוא' וינחמו וישוּבו אל מצרים מיד. ועל דעתו אם היה כדבריהם, היה 'כי אמר אלקים' מוקדם, ויאמר הכתוב 'ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי אמר אלקים כי קרוב הוא פן ינחם העם':

אבל הנכון שיאמר, 'ולא נחם אלקים דרך ארץ פלשתים' אשר הוא קרוב, וטוב לנחותם בדרך ההוא. 'כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה ושב מצרימה'. וטעם המלחמה, שיהיה להם לעבור דרך ארץ פלשתים, ופלשתים לא יתנום לעבור בשלום, וישוּבו למצרים. אבל בדרך המדבר, לא יראו מלחמה עד היותם בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי, שהיא נחונה להם. ורחוקים הם ממצרים צעת ההיא. ומלחמת עמלק צרפידים, לא היתה ראויה לשוב בעבורה, כי הם לא יעברו עליהם, והוא שצא מארצו ונלחם בהם לשנאתו אותם. ואם יתנו ראש לשוב למצרים לא יועיל, כי ילחם בהם בדרך. וגם רחוקים היו ממצרים בדרך העקום אשר הלכו בה, ולא ידעו דרך אחרת:

ולשון רש"י 'בראותם מלחמה', כגון מלחמת הכנעני והעמלקי, אם הלכו בדרך ישרה היו חוזרין, מה אם כשהקיפם דרך מעוקם אמרו נתנה ראש ונשובה מצרימה, אם הולכין בפשוטה על אחת כמה וכמה. מכילתא.

מעשה השב

« תמצית דעת רש"י ורבינו. רש"י מפרש 'כי קרוב הוא', שהוא נתינת טעם, למה לא הנהיג אותם דרך ארץ פלשתים, משום שארץ פלשתים קרוב למצרים, ונח לשוב באותו הדרך למצרים. ומש"כ 'פן ינחם העם בראותם מלחמה', היינו מלחמת עמלק והכנעני. ומה כשהולכים בדרך עקומה וארוכה אמרו 'נתנה ראש ונשובה מצרימה', אם הולכים בדרך פשוטה על אחת כמה וכמה.

אמנם דעת רבינו 'כי קרוב הוא', מפרש הפסוק הסיבה למה כן היה צריך להנהיגם דרך ארץ פלשתים, מכיון שקרוב הוא. ולמה באמת לא הנהיגם דרך ארץ פלשתים, 'כי אמר אלקים פן ינחם העם בראותם מלחמה', היינו עם פלשתים שלא יתנו להם לעבור בשלום וישוּבו למצרים. ולכן הנהיגם דרך המדבר ששם לא יראו מלחמה, עד היותם בארצם בארץ סיחון ועוג מלכי האמורי, ומכאן ב' טעמים לא היה חשש שיחזרו למצרים. א. משום שהם ילחמו עם סיחון ועוג, כיון שארץ סיחון ועוג נתונה לישראל. ב. שרחוקים הם ממצרים. עכתו"ד. ויש להבין באיזה סברה נחלקו רש"י ורבינו, דדעת רש"י 'בראותם מלחמה', היינו מלחמת 'עמלק', ודעת רבינו מלחמת 'פלשתים'. וי"ל דרש"י לשיטתו ורבינו לשיטתו.

דהנה רבינו לקמן (דברים ב כג, עה"כ ז'העוים הישבים בחצרים), מפרש ש'העוים' הם ה'חוים' שהם מזרע כנען, וארצם הובטחה לאברהם. והכפתורים שהם הפלשתים לקחו אותם מהעוים שהם החוים, שהם מארץ כנען שהובטחה לישראל. נמצא שארץ פלשתים הוא מארץ כנען שהובטחה לישראל.

ולפי"ז צ"ב למה יראו מפלשתים שלא יתנו להם לעבור, וישובו למצרים, הרי בני ישראל יכולים להלחם עם פלשתים, מכיון שהרי הוא חלק מארץ כנען. כמו שכתב רבינו אצל סיחון ועוג שלא חששו ממלחמה, מכיון שילחמו אתם, מכיון שארץ סיחון ועוג שייך לישראל.

והנה תשובה לדבר אפשר לומר כמו שכתב רבינו (שם), "וכן ישראל לא הורישו פלשתים עד שעבר זמן השבועה, שמתו שלשה דורות מן הפלשתים באותה הארץ של אבימלך, וכן אמרו במדרש 'כי קרוב הוא, קרובה השבועה שנשבע אברהם לאבימלך, עדיין נכדו קיים'".

ולפי"ז א"ש שני דברים. א. למה לא ירצו הפלשתים לתת להם לעבור דרך ארצם, וילחמו עם ישראל, היינו משום שהפלשתים יפחדו שבני ישראל רוצים להורישם, מכיון שזה שייך לישראל, ולכן לא יתנו לעבור דרך ארצם. ב. וכן א"ש למה בני ישראל לא יוכלו להלחם אתם, 'כי קרוב הוא, היינו השבועה של אברהם אבינו אל אבימלך.

והנה לכאורה מנין לנו שכלל ישראל צריכים לקיים השבועה שנשבע אברהם אבינו. אפ"ל ע"פ מש"כ רבינו (דברים פרק כט פסוק יז) עה"כ 'פן יש בכם שרש פרה ראש ולענה, וז"ל "והזכיר השורש, לומר כי הוא יכול להביא באלה הדורות הבאים, שהשורש אשר ממנו יצמחו הוא לפניו היום, והוא בא בברית ובאלה הזאת". הרי לנו שמכיון שאברהם אבינו הוא שורש של כלל ישראל, הרי אנו מחויבים לקיים שבועתו.

ולפי"ז אפשר לומר שרש"י לשיטתו, ורבינו לשיטתו. דלפי דעת רש"י (דברים שם) ארץ פלשתים אינו משבעה עממין השייכים לבני ישראל, א"כ לא יראו בני פלשתים שבני ישראל ירצו להורישם, ולכן אין סיבה שלא יתנו לישראל לעבור דרך ארצם. בפרט שהם שמעו את המכות שקבלו המצרים בשביל ישראל. לכן הוצרך לפרש בראותם מלחמה, מלחמת עמלק והכנעני. והטעם שלא הנהיגם דרך ארץ פלשתים, הוא משום כי קרוב הוא, ונח לשוב באותו דרך למצרים, ואם יקרה מלחמה יורצו דרך פלשתים לחזור למצרים.

ובזה אפשר לבאר מה שהוסיף רש"י על הכתוב כי קרוב הוא, 'זנוח לשוב באותו הדרך למצרים', דהיינו שחזק מזה שפלשתים קרוב למצרים, הרי יש בה עוד דבר 'שנוח לשוב', והיינו שהפלשתים יתנו להם לעבור דרך ארצם. דהרי רש"י לשיטתו אין לחשוש שהפלשתים לא יתנו רשות לחזור דרך ארצם.

ורבינו לשיטתו שארץ פלשתים, הוא מהשבועה עממין השייכים לארץ ישראל, א"כ שפיר יראו הפלשתים שישראל יורצו להורישם, ולכן לא יתנו להם לעבור דרך ארצם, ולכן חששו ממלחמה עם פלשתים, ובני ישראל לא יוכלו להלחם אתם, 'כי קרוב הוא, השבועה שהשביע אברהם אבינו לפלשתים.

*